

Пасічний М. Д.,

*аспірант Науково-дослідного фінансового інституту
Академії фінансового управління
Міністерства фінансів України*

ДЕФІЦИТ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Важливою та дискусійною темою у сфері державних фінансів є дефіцит бюджету. Питання збалансування доходів і видатків бюджету неоднозначно трактують прихильники диферентних економічних теорій та представники різних економічних шкіл. Так, прибічники кейнсіанської та некейнсіанської економічних теорій вважають, що бюджетний дефіцит є головним стимулятором економічного зростання. Прихильники фінансової теорії “економіки пропозиції” пропагують ідею зменшення втручання держави в економіку і тому стверджують, що використання бюджетного дефіциту і державного боргу не є найкращими стимуляторами економічного розвитку, а навпаки, сприяють зростанню інфляції. Серед актуальних питань подальшого дослідження слід виокремити вплив бюджетного дефіциту на економіку; доцільність прийняття бюджету країни з дефіцитом; оптимальний розмір дефіциту при ухваленні бюджету стосовно ВВП; і головне – ефективність управління бюджетним дефіцитом.

Питання регулювання державою економічних процесів, збалансування державного та місцевих бюджетів, впливу державного дефіциту бюджету та державного боргу на економіку країни широко висвітлені в працях як вітчизняних, так і іноземних науковців. Значну увагу проблемі доцільності прийняття бюджету з дефіцитом та дослідження його впливу на економіку країни приділяють А. Гальчинський, В. Геєць, Е. Балацький, О. Василик, І. Луніна, І. Мітюков, С. Онишко, Г. П’ятаченко, Д. Полозенко, Х. Джером, І. Чугунов.

Метою статті є здійснення аналізу дефіциту Державного бюджету України за часів її незалежності та напрацювання пропозицій для створення оптимальних умов управління бюджетним дефіцитом, який забезпечуватиме подальший економічний розвиток держави.

Після здобуття Україною незалежності постало нагальне та важливе завдання перебудови соціально-економічного та політичного устрою держави. У сфері державних фінансів потребували вирішення проблеми формування власної бюджетної, податкової, монетарної політики. Бюджет країни став розглядатися не лише як фінансовий план, але як основний інструмент фінансової стабілізації, один із чинників підвищення економічної ефективності всіх секторів економіки. Україна отримала перший власний Державний бюджет на 1992 р., при затвердженні якого насамперед передбачалася його збалансованість. Доходи мали становити 1175,7 млрд крб., видатки – 1229,8 млрд крб., тобто дефіцит державного бюджету був запланований в розмірі 54,1 млрд крб., що становило близько 2 % від ВВП країни. Проте бюджет було виконано з дефіцитом державного бюджету в розмірі 18,1 %

від ВВП, або 57,5 % від суми видатків бюджету. Основними причинами такого суттєвого розбалансування бюджету стали – значний спад ВВП із одночасним скороченням його перерозподілу через бюджет, погіршення фінансово-господарського стану підприємств, планування бюджету 1992 р. на основі нормативів Радянського Союзу, що не враховували ринкових трансформацій, здійснення нових видатків із державного бюджету. До них належали видатки на оборону, обслуговування зовнішнього боргу, ліквідацію наслідків аварії на ЧАЕС, соціальний захист постраждалих від аварії на ЧАЕС, забезпечення зовнішньоекономічної діяльності.

Ухвалений Закон України “Про Державний бюджет України на 1993 рік” передбачав, що граничний розмір дефіциту державного бюджету не має перевищувати 3,9 % від ВВП. Державний бюджет 1993 р. було виконано із дефіцитом державного бюджету у розмірі 6,9 % ВВП, що перевищило запланований обсяг у розмірі 3 % ВВП країни. Проте слід зауважити, що порівняно з 1992 р. дефіцит державного бюджету щодо ВВП зменшився на 11,2 %. Такого результату вдалося досягти завдяки плануванню бюджету на реальніших показниках та новому порядку касового виконання державного бюджету. У 1994 р. дефіцит державного бюджету становив 9,3 % від ВВП. Однією з основних причин такого розбалансування бюджету стало падіння реального ВВП країни на 22,9 % до попереднього року, що стало рекордним показником за період української незалежності. При складанні державного бюджету плановий показник скорочення ВВП країни був значно меншим (8–10 % від ВВП), тому й розрахунки дохідної й видаткової частин державного бюджету були побудовані на викривлених макроекономічних показниках. Необхідно констатувати, що протягом 1992–1994 рр. дефіцит державного бюджету фінансувався виключно кредитами Національного банку. Фінансування дефіциту емісійними джерелами породжувало зростання інфляції, посилення фінансової нестабільності та розбалансування державних фінансів. Проте необхідно наголосити, що значний рівень дефіциту бюджету до ВВП був спричинений об’єктивними обставинами і зусилля фінансових інституцій були спрямовані на пошук додаткових надходжень до бюджету та скорочення бюджетних видатків. Але водночас на державний бюджет були покладені зобов’язання щодо соціального захисту громадян у зв’язку з падінням виробництва та погіршенням соціально-економічної ситуації в країні. Прикладом цього може слугувати той факт, що у бюджеті 1993 р. на соціальний захист населення було спрямовано 31,5 % усіх видатків бюджету через відсутність у держави відповідного досвіду управління бюджетним дефіцитом та покриття дефіциту бюджету лише за рахунок емісійних джерел внаслідок кризових економічних процесів.

Якщо розглянути приклади дефіцитів державних бюджетів країн світу у 1992–1994 рр., то можна помітити, що вони характеризувалися найвищими показниками. Наприклад, у Великобританії дефіцит державного бюджету у вказаний період становив 5,7–4,6 % ВВП, у США у 1992 р. – 5,5 % ВВП, у 1993 р. – 4,6 % ВВП, у 1994 р. – 3,7 % ВВП. Рівень бюджетного дефіциту в Італії щодо ВВП у 1992–1994 рр. сягнув 8,3–9,4 %. Так, середній показник бюджетного дефіциту на початку 1990-х років у країнах Європейського Со-

юзу (крім Люксембургу) коливався на рівні 5 % ВВП. Але, на відміну від України, фінансування бюджетного дефіциту відбувалося здебільшого за рахунок внутрішніх запозичень. У 1992 р. після підписання Маастрихтської угоди країнами – учасницями ЄС був підписаний також і пакт стабільності, який у сфері державних фінансів встановлює граничні обсяги дефіциту бюджету (до 3 % ВВП) та державного боргу (не вище 60 % ВВП).

У період 1995–1997 рр. дефіцит державного бюджету становив 6,8 %, 4,9 % та 5,6 % щодо ВВП відповідно. Фінансування дефіциту державного бюджету здійснювалося як за рахунок емісійних джерел, які у 1995 р. склали 78,8 %, у 1996 р. – 32,3 %, а у 1997 р. були вилучені із джерел фінансування дефіциту, так і за рахунок внутрішніх і зовнішніх державних позик. Важливим фактом є вдосконалення структури джерел покриття дефіциту державного бюджету. Наприклад, у 1997 р. фінансування дефіциту здійснювалося таким чином: 76,7 % – за рахунок внутрішніх запозичень шляхом реалізації державних цінних паперів та 23,3 % – за рахунок зовнішніх запозичень держави. Така диверсифікація джерел фінансування дефіциту та відмова від емісійних джерел мали позитивні результати. Рівень інфляції у 1996 р. уже становив 39,7 %, а у 1997 – 10,1 %. Тобто завдяки виваженій політиці держави щодо фінансування дефіциту державного бюджету він не спричинив різкого збільшення інфляції в країні.

При затвердженні державного бюджету на 1998 р. передбачалося, що граничний розмір дефіциту державного бюджету не має перевищувати 3,38 млрд грн, тобто 3,3 % щодо ВВП. При виконанні державного бюджету виникли певні труднощі з мобілізацією доходів до державного бюджету, що зумовлювалося подальшим спадом виробництва і неспроможністю підприємств вчасно перераховувати податки і збори до бюджету. Державний бюджет становив лише 77,1 % запланованих доходів. Причому до місцевих бюджетів було спрямовано на 41 % доходів більше від запланованих. Через невиконання дохідної частини бюджету сталося суттєве скорочення видатків державного бюджету, які були виконані лише на 75,1 %. Дефіцит державного бюджету становив 2,1 млрд грн, або 2,1 % ВВП. Згідно з плановими показниками бюджету дефіцит був скорочений на 1,2 млрд грн. Фінансування дефіциту здійснювалося переважно за рахунок зовнішніх запозичень, які удвічі перевищили розмір внутрішніх. У 1999 р. державний бюджет недоотримав 16,6 % запланованих доходів і відповідно було профінансовано лише 87,1 % від запланованих видатків. Дефіцит державного бюджету становив 2 млрд грн, або відносно ВВП країни – 1,5 %.

З 2000 р. Україна перебувала у стадії економічного піднесення. Це засвідчують показники росту промисловості, реального ВВП, суттєвого зростання дохідної та видаткової частин бюджету. Державний бюджет 2000 р. був затверджений бездефіцитним. Зведений і державний бюджети країни було перевиконано, зокрема перевищення доходів зведеного бюджету над запланованими становило 16 %, за видатками зведеного бюджету його було виконано на 113,7 %. Державний бюджет було виконано із профіцитом у розмірі 697,3 млн грн (0,4 %) від ВВП. Профіцит зведеного бюджету України склав 969,3 млн грн, або 0,73 % ВВП.

Необхідно констатувати, що протягом 1992–1999 рр. в Україні значно зріс державний борг, який станом на 1999 р. відносно ВВП становив 61 %. З 1995 р. розпочинається фінансування дефіциту державного бюджету, яке з 1997 р. здійснюється повністю за рахунок внутрішніх та зовнішніх запозичень країни. Так, упродовж 1995–1999 рр. на фінансування дефіциту державного бюджету залучається близько 13,8 млрд грн запозичень. Це негативно позначається на стані збалансованості бюджету наступних років, оскільки навантаження на погашення основної частини боргу та виплату процентів за боргом відбуваються за рахунок видаткової частини державного бюджету. Необхідно зазначити, що більшість запозичень, взятих Україною протягом цих років, залучалися на коротко- та середньостроковій основі. Це негативно вплинуло на стан бюджетної політики країни, адже необхідно було щорічно виплачувати значні відсотки за користування кредитними ресурсами та великі суми на погашення основної суми боргу. Тому Україна здійснила низку заходів щодо реструктуризації державного боргу, що дало змогу оптимізувати боргове навантаження на бюджет. Лише в 2000 р. економія за платежами та погашення боргу становили близько 900 млн дол. США.

Державний бюджет 2001 р. був виконаний із дефіцитом у розмірі 680 млн грн, що становило 0,33 % ВВП країни. У 2001 р. важливою подією для бюджетної та фінансової системи країни стало ухвалення Бюджетного кодексу. Стосовно дефіциту бюджету Кодекс чітко регламентував порядок і джерела фінансування дефіциту. Так, джерелами фінансування дефіциту є внутрішні та зовнішні запозичення країни. Встановлено, що емісійні кошти Національного банку України не можуть здійснювати таку функцію (практика емісійного фінансування зберігалася до 1997 р.). Бюджет 2002 р. без урахування надходжень від приватизації був виконаний із профіцитом 0,5 % ВВП. У 2002 р. приватизаційні надходження були виключені із доходів бюджету і увійшли до фінансування бюджету. Законом України "Про Державний бюджет на 2003 рік" було закріплено, що граничний розмір дефіциту бюджету не має перевищувати 2 млрд грн, у тому числі 910 млрд грн – по загальному фонду і 1,2 млрд грн – по спеціальному фонду державного бюджету. Завдяки ефективним діям загальний фонд державного бюджету був збалансований, а дефіцит спеціального фонду становив 1 млрд грн, або 0,4 % відносно ВВП. Необхідно зазначити, що у період 2000–2003 рр. державний бюджет двічі виконувався із профіцитом та максимальний розмір дефіциту цього періоду не перевищував 0,4 % ВВП, що в еквіваленті становило 1 млрд грн. Серед основних причин такого збалансування доходів і видатків бюджету слід виокремити:

- економічне піднесення української економіки, приріст реального ВВП країни не був нижчим 5,2 % ВВП у 2002 р. і досяг значення 9,6 % ВВП у 2003 р.;
- реструктуризацію державного боргу, яка надала можливість оптимізувати боргове навантаження на обслуговування і погашення боргу країни, що позитивно вплинуло на стан бюджету;
- скорочення деяких неефективних податкових пільг, що дало змогу додатково мобілізувати доходи до бюджету;

- підвищення якості планування та прогнозування дохідної та видаткової частин державного та зведеного бюджетів.

Завдяки збалансованій бюджетній політиці інфляція в Україні зменшилася у 2001 р. до 6,1 %, у 2002 р. спостерігалася дефляція 0,6 %, у 2003 р. рівень інфляції становив 8,2 %, що сприяло подальшому економічному зростанню.

З 2004 р. вимальовується тенденція до зростання дефіциту бюджету, зокрема за рахунок збільшення видатків на державне управління, які не були закладені в Законі України "Про Державний бюджет України на 2004 рік". Дефіцит державного бюджету становив 10,1 млрд грн, або 2,9 % ВВП країни. Слід зауважити, що протягом 2004 р. державний борг збільшився на 7 млрд 863 млн грн, або на 1,5 млрд дол. США, тобто на 10,2 % ВВП порівняно з 2003 р. Дефіцит державного бюджету 2005 р. дорівнював 7,8 млрд грн, або 1,8 % ВВП, і його величина не становила загрози для економіки. Варто наголосити, що, незважаючи на незначний приріст ВВП (2,7 %), вражає динаміка росту доходів Державного бюджету України, які збільшилися на 60 % і склали 106,1 млрд грн. Цей факт був неоднозначно сприйнятий вітчизняними науковцями та економістами. Дехто з них таке різке зростання дохідної частини бюджету пояснював детінізацією економіки та підвищенням продуктивності праці. Інші ж доводили, що рівень детінізації не набув таких масштабів, щоб сприяти стрімкому збільшенню дохідної частини бюджету, яке відбулося значною мірою через різке зростання частки ВВП, що розподіляється через бюджет і податкову систему на 4,5 %. Слід констатувати, що протягом 2005 р. розмір прямого та гарантованого державного боргу зменшився на 7 млрд 250 млн грн, або на 600 млн дол. США, тобто на 8,5 % до попереднього року.

Державний бюджет України 2006 р. зведено з дефіцитом у 3,8 млрд грн (0,7 % ВВП). За інформацією Міністерства фінансів України, протягом січня-грудня 2006 р. сума державного прямого та гарантованого боргу України збільшилася у гривневому еквіваленті на 2 млрд 400 млн (3,07 %), або на 475 млн (3,07 %) у доларовому еквіваленті. Державний бюджет 2007 р. по доходах (з урахуванням взаємовідносин з місцевими бюджетами) виконано в сумі 165,9 млрд грн (98,6 % від річних призначень) і на 70,3 % сформовано за рахунок податкових надходжень, з яких податок на додану вартість становив 50,9 %, податок на прибуток підприємств – 29,1 %. У видатках державного бюджету (включаючи кредитування за вирахуванням погашення), що становили 175,7 млрд грн (93,4 % від річних призначень), переважає фінансування соціально-культурних заходів (30 % загальної суми видатків), економічної діяльності (16,9 %), громадського порядку, безпеки та судової гілки влади (10,4 %), здійснення загальнодержавних функцій (9,6 %), у тому числі обслуговування боргу (1,9 % загальної суми видатків). Державний бюджет України зведено з дефіцитом 9,8 млрд грн, або 1,4 % ВВП. Загальна сума прямого та гарантованого державного боргу на 31 грудня 2007 р. становила – 88 млрд 744 млн грн. Отже, за 2007 р. розмір державного боргу зріс на 9,2 % порівняно з 2006 р., тобто на 8 млрд 197 млн грн.

Слід відмітити, що період 2004–2007 рр. має свої особливості щодо присутності й причин існування дефіциту державного та зведеного бюджетів. Серед них варто виокремити:

- посилення соціальної спрямованості видаткової частини державного бюджету впродовж цього періоду, що було обумовлене трьома виборчими кампаніями протягом 2004–2007 рр.;
- зміцнення політичної складової як одного з факторів, що впливають на розмір дефіциту державного бюджету;
- повернення у 2004–2005 рр. до практики фінансування соціальних програм за рахунок дефіциту державного бюджету;
- вичерпаність екстенсивних факторів росту реального ВВП країни, що зумовить подальше зниження темпів росту ВВП і, відтак зменшить темпи росту дохідної частини державного бюджету;
- недостатність залучення прямих іноземних інвестицій, що могли б слугувати певною заміною фінансування дефіциту бюджету та не збільшувати державний борг країни.

Інфляція протягом 2004–2006 рр. перебувала в межах 10,3–11,6 %. Проте в 2007 р. такі об'єктивні фактори, як суттєве підвищення цін на імпортовані енергоносії, висока соціалізація бюджету, за якої продуктивність праці зростала нижчими темпами, аніж розмір соціальних виплат, дефіцит бюджету, що фінансувався більшою мірою за рахунок зовнішніх запозичень, призвели до інфляції 16,6 %.

Досліджуючи взаємозв'язок між показником питомої ваги дефіциту бюджету та реальним ВВП, слід зазначити, що вперше цю проблему було вивчено українським науковцем І. Я. Чугуновим, який використав економетричні методи дослідження і винайшов відповідні регресійно-кореляційні рівняння. Ми розглянули цей метод дослідження і доповнили залежністю між цими показниками до 2007 р. включно. Відповідні регресійні кореляційні рівняння:

$$\begin{aligned} 2000 - 2004 \text{ рр.} & - y = 1,85x + 7,39; \\ 2001 - 2005 \text{ рр.} & - y = 0,81x + 6,95; \\ 2002 - 2006 \text{ рр.} & - y = 1,03x + 6,28; \\ 2003 - 2007 \text{ рр.} & - y = 0,76x + 6,70. \end{aligned}$$

Тобто протягом зазначеного періоду зміна питомої ваги дефіциту державного бюджету змінювала реальний ВВП від 0,76 до 1,85 відсоткового пункта. Нагадаємо, що з 2000 р. українська економіка увійшла в стадію піднесення і мала позитивний приріст ВВП. Узагальнене рівняння залежності питомої ваги дефіциту державного бюджету у ВВП та реального ВВП має такий вигляд:

$$y = -1,58x + 5,26.$$

На основі цього рівняння можна зробити певний висновок. Протягом періоду 1992–2007 р. при зміні питомої ваги дефіциту державного бюджету на один відсотковий пункт реальний ВВП змінюється на 1,58 відсоткового пункта у протилежному напрямі.

Фінансування соціальних програм за рахунок дефіциту бюджету може негативно позначитися у подальшому на стані української економіки. У ви-

сокорозвинених країнах світу рівень дефіциту державного бюджету повинен бути однаковим або меншим за рівень інвестицій за рахунок державного бюджету. Відтак за рахунок дефіциту бюджету мають фінансуватися виключно інвестиційні проекти. Спрямування коштів на розвиток реальної економіки, тобто фінансування інвестиційних проектів забезпечить формування додаткових резервів для наповнення дохідної частини бюджету та розвитку економіки загалом. Співвідношення дефіциту бюджету та рівня інвестицій із Державного бюджету України до ВВП не переконує, що в Україні за рахунок дефіциту бюджету фінансуються лише інвестиційні проекти (таблиця).

Таблиця

Динаміка зміни ВВП порівняно із дефіцитом державного бюджету та інвестування за рахунок коштів Державного бюджету в Україні, % до ВВП

Показник	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Реальне зростання ВВП	-3,0	-1,9	-0,4	5,9	9,2	5,2	9,6	12,1	2,7	7,3	7,3
Дефіцит державного бюджету відносно ВВП	6,8	2	1,5	-0,4	0,3	-0,5	0,4	2,9	1,8	0,7	1,4
Питома вага інвестицій в основний капітал за рахунок коштів державного бюджету відносно ВВП	1,0	1,0	1,0	0,7	0,9	0,8	1,3	2,3	1,2	1,3	1,5

Складено: за даними Державного комітету статистики України і Міністерства фінансів України.

Протягом періоду 1992–1999 рр. за рахунок дефіциту державного бюджету щорічно відбувалося фінансування видатків соціального спрямування. У 1995 р. рівень дефіциту становив 6,9 % ВВП, а питома вага інвестицій за рахунок коштів державного бюджету – 3,8 % ВВП, тобто 3,1 % ВВП додатково було спрямовано на фінансування соціальних програм, що відповідає 45 % рівня дефіциту бюджету. У 1997 р. 85 % коштів, залучених від дефіциту державного бюджету, спрямовувалися на соціальні програми, у 1998 р. – 50, у 1999 р. – 33 %. У період 2000–2003 рр., за умов збалансованого бюджету, рівень інвестицій з державного бюджету перевищував рівень дефіциту. Проте і в 2004–2005 рр. знову здійснювалося фінансування соціальних програм. Це також зумовлювалося проведенням виборчих кампаній у той час. У 2007 р. рівень інвестицій з державного бюджету та рівень дефіциту були майже однаковими.

Отже, ґрунтуючись на результатах досліджень, можна виокремити періоди існування дефіциту державного бюджету, що мають певні особливості. За роки незалежності в Україні спостерігався істотний спад реального ВВП (до 1999 р.), який супроводжувався значним дефіцитом бюджету, та, починаючи з 2000 р., країна перейшла у фазу економічного піднесення (рисунок).

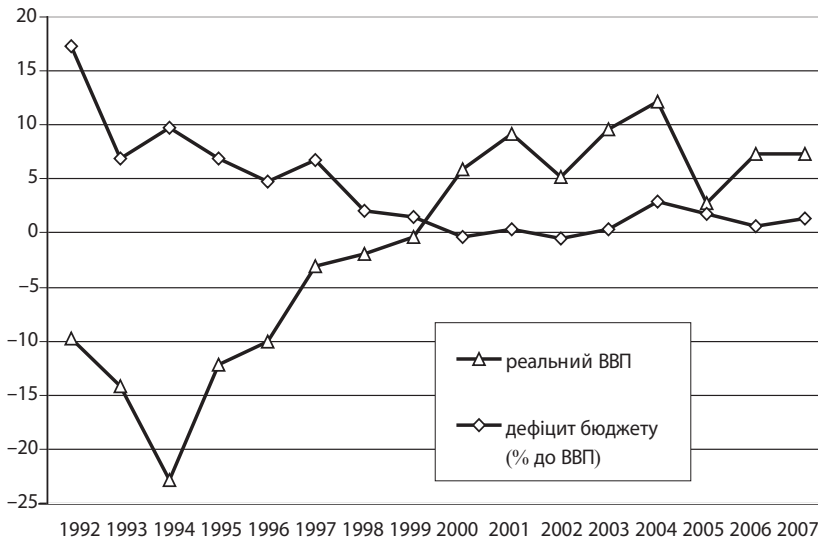

Рисунок. Динаміка реального ВВП України та частки дефіциту державного бюджету у ВВП, %

У першому періоді (1992–1997 рр.) дефіцит державного бюджету коливався у межах 4,8–17,3 % від ВВП. Фінансування дефіциту бюджету відбувалося за рахунок емісійних джерел Національного банку України, що відбилося на зростанні інфляції. Другий період (1998–1999 рр.) відзначився розміром дефіциту у межах 1,5–2 %, хоча при затвердженні бюджетів граничні показники дефіциту були вищими. Фінансування дефіциту бюджету проводилося за рахунок зовнішніх і внутрішніх запозичень на коротко- і довгостроковій основі, що створювало додаткове навантаження на бюджет.

Третій період (2000–2003 рр.) позначився економічним зростанням, збалансуванням дохідної і видаткової частин бюджетів. За цей час було здійснено реструктуризацію зовнішнього боргу країни, оптимізовано боргову політику, тому розмір державного боргу залишився на рівні 1999 р., проте зменшилася питома вага боргу відносно ВВП країни з 61 % у 1999 р. до 29 % наприкінці 2003 р. Наступний період (2004–2007 рр.) також характеризувався дефіцитом державного бюджету в межах 0,7–2,9 % ВВП. Проте упродовж нього спостерігалось підвищення питомої ваги частки бюджету, що перерозподіляється через ВВП. Це хоча й дало змогу підвищити рівень дохідної частини бюджету, утім створило загрозу для майбутніх періодів. Зауважимо, що неможливість скорочення рівня соціальних стандартів при падінні окремих видів доходів бюджету у майбутньому може призвести до підвищення рівня дефіциту бюджету. Істотним чинником існування дефіциту бюджету також стало посилення політичної складової.

Аналіз причин виникнення і стану дефіциту Державного бюджету України за часи незалежності дає підстави сформулювати такі рекомендації щодо управління бюджетним дефіцитом:

- 1) Для збільшення дохідної частини бюджету провести комплексну податкову реформу з одночасним прийняттям Податкового кодексу України. Запропонований варіант реформування – побудова ліберальної податкової системи. Паралельно варто посилити заходи з підвищення податкової культури та виконання чинного законодавства, оскільки, не забезпечивши неухильне дотримання законодавства, варіант ліберальної системи не дасть бажаного результату, а, навпаки, зменшить надходження до бюджету.
- 2) Маючи на меті стабілізацію політичної ситуації в Україні, усі суперечності розв'язувати за “круглим столом”.
- 3) Проводити ефективну політику з обслуговування державного боргу країни. Підвищувати питому вагу внутрішнього боргу в загальній структурі державного боргу шляхом випуску довгострокових державних цінних паперів.
- 4) Дефіцит державного бюджету відносно ВВП підтримувати на рівні не вищому за рівень інвестицій в основний капітал за рахунок коштів державного бюджету.
- 5) Формувати прогностичні показники дохідної та видаткової частин бюджету усіх рівнів на основі реальних даних задля уникнення утворення прихованого дефіциту бюджету.
- 6) Ефективно протидіяти інфляційним процесам. Рівень інфляції обмежити коридором, максимальною величиною якого є 10 %-й показник.
- 7) Оптимальний рівень бюджетного дефіциту, як переконує досвід, визначити досить складно. Проте, ґрунтуючись на рекомендаціях МВФ, науковців та експертів, можливо звести Державний бюджет України з дефіцитом 1,8–3 % від ВВП у найближчі 3–4 роки. Це дасть змогу національній економіці розвиватися швидшими темпами та не провокуватиме ситуацію з утворенням “додаткової” інфляції.

Таким чином, подальше управління та фінансування дефіциту державного бюджету має базуватися на теоретичних та практично обґрунтованих рекомендаціях економістів, науковців та дослідників. Неодмінною умовою ефективного управління є вивчення зарубіжного досвіду, але з обов'язковою імплементацією під трансформаційні процеси української економіки.

Література

1. *Запатріна І. В.* Бюджетний механізм економічного зростання / І. В. Запатріна – К.: Ін.-т соц.-екон. стратегій, 2007. – 528 с.
2. *Полозенко Д. В.* Фінансова політика в умовах трансформаційної економіки України (1992–2008) / Полозенко Д. В. – К.: НДФІ, 2008. – 392 с.
3. *П'ятаченко Г. О.* Становлення та розвиток фінансів України. 1917–2003 / Г. О. П'ятаченко, Л. В. Кухарець. – К.: НДФІ, 2005. – 784 с.
4. *Чугунов І. Я.* Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку / І. Я. Чугунов. – К.: НІОС. 2003. – 488 с.
5. *Чугунов І. Я.* Теоретичні основи системи бюджетного регулювання / І. Я. Чугунов. – К.: НДФІ, 2005. – 259 с.